

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
IV

Neşir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
IV

İstanbul - 1984

Sahibi : ENDERUN KİTABEVİ adına İsmail Özdoğan

Yazı İşleri Sorumlusu : Nejat Göyünç

Basıldığı Yer : Edebiyat Fakültesi Matbaası

Adres : ENDERUN KİTABEVİ, Beyaz Saray No. 46

Beyazıt - İstanbul

Ebu'l-Vefa' Bağdadi'nin kurduğu tarikata mensup kalmıştır. Babaî sözcüğünün, XVI. yüzyılda dini bir anlamdan çok, siyasi bir anlam taşıdığını vurgulayarak, yazar isyanın siyasi boyutları üzerinde durmuştur. Türkmenlerin kendilerinden uzaklaşmış ve kültür açısından İranlılaşmış olan Selçuklu devletinin yönetimine karşı isyan ettikleri gibi, Baba İlyas'ın bizzat tahta geçmeyi amaçladığı görülmektedir. Yazarın yorumuna göre göçebe ile kentli ve saray görevlileri arasındaki sosyal çatışma, isyanın esas nedeni sayılmalıdır. Babaî hareketinin dini boyutu, Baba İlyas'ın ve Baba İshak'ın yaşadıkları dönemde ikinci planda kalmıştır.

Ancak isyanın bastırılmasından sonra hareketin dini yanları ağırlık kazanmağa başlamıştır. Gerçi Baba İlyas'ın halifesi Emirci Sultan, büyük bir ihtimalle isyan sırasında hayatını kaybetmiştir. Aynı şekilde, Baba İlyas'ın beş oğlundan ancak Muhlis Paşa, Malya savaşını izleyen takibat ve katliâmdan kurtulabilmiştir. Bununla birlikte, isyan sırasında faal bir rol oynamayan, fakat Babailere yakın şeyhler, hareketin dini ve kültürel plandaki devamını sağlayabilmişlerdir. Hacı Bektaş ve Şeyh Edebalı'nın bu yöndeki faaliyetleri, başta Fuat Köprülü olmak üzere çeşitli araştırmacılar tarafından daha önce vurgulanmıştır. Muhlis Paşa ve Emirci Sultan'ın 'Rum Abdalları' denilen çevreyi oluşturmaktaki rolleri ise, bu bağlamdaki bilgilerimizi zenginleştirmektedir.

Sonuç olarak bu kısa ve rahat okunan kitap, Anadolu'nun XIII-XV. yüzyıllardaki kültür tarihine yeni katkılarda bulunmuştur. Pek çok okurun eline geçmesi umulmaktadır. Ancak yayınevi, ileride yapılacak yeni baskılarda bazı rahatsız edici dizgi yanlışlarını ve 'tanıtma' bölümündeki aksaklıkları mutlaka gidermelidir.

Suraiya Faroqi

Anton (Cornelius) Schaendlinger, *Die Feldzugstagebücher des ersten und zweiten ungarischen Feldzugs: Süleyman I.* (Kanuni Süleyman'ın birinci ve ikinci Macar Seferleri harp günlükleri), Wien 1978, 138 (Giriş, Almanca tercüme, Bibliyografya, Dizin) + 64 (tıpkı-basım) sahife, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*'in 8. Ek yayını.

Viyana Üniversitesi Doğu-bilimleri Enstitüsü (Institut für Orientalistik) öğretim üyelerinden, kıymetli bilim adamı ve Osmanlı Tarihi araştırmacısı olan yazar, eserinin Giriş kısmında da belirttiği gibi, bu yayını, Viyana Milli Kütüphanesi'nin Doğu Yazmaları Bölümü'nde bulunan «*Münşeât ve bazı vekâyi-i Sultan Süleyman Han*» (Gustav Flügel, *Die arabischen, persischen, türkischen Handschriften der k.u.k. Hofbibliothek zu Wien*, Georg Olms Verlag, Hildesheim, New York 1977, Wien 1865 baskısının fotomekanik yeni yayını, I, 293, nr. 327)'nin içerisindeki Kanuni Süleyman'ın 1521 Belgrad ve 1526 Mohaç

seferleri'ne ait iki kısmın ilk eleştirili yayını ve Almanca çevirisini kapsamaktadır. Yazma 16. yüzyılda meydana getirilmiş olup, adı geçen hükümdarın altı seferinin daha günlüğünü ve menzil-nâmesini, Türkçe, Farsça, Arapça resmî yazıları ihtiva etmektedir. Bunun bir büyük eserin bir küçük parçası olduğu şanlımaktadır. Bu türden başka yazmanın varlığının şimdiye kadar bilinmemesi, Schaendlinger'e tek yazma, yani Viyana yazması üzerinde çalışma kolaylığını sağlamıştır. Bununla beraber, bu eserin, Feridun Ahmed Bey'in *Münşeâtü's-selâtin*'i ile yakın bir benzerliği olduğunu vurgulayan yazar, bu son eserin yazmaları üzerinde Kurt Holter («Studien zu Feridun Ahmed's Münşe'at es-selâtin», *Mitteilungen des Österreichischen Instituts für Geschichtsforschung*, 14. Ek cilt, Innsburg 1939)'in çalışmasının da bu alanda yegâne araştırma olmakla birlikte, yalnız Avrupa'da bulunan nüshalara dayandığını, bu itibarla *Münşeât* yazmaları sorununun henüz çözümlenmemiş olduğunu ifade etmektedir.

Giriş'te Viyana yazmasının özelliklerine, tarihi değerine, muhteviyatına vaktiyle Hammer (*Geschichte des Osmanischen Reiches*, Pest 1827-1835, IX, 197-200)'in değindiği, Behrnauer, Thury ve Tauer taraflarından kısmen kullanıldıkları, bununla beraber zamanımızdaki osmanlı tarihçilerinin bu günlüklere pek itibar etmedikleri, bunun nedenini de muhtemelen yazmanın kolay erişilir olmaması veya dilinin sadeliğinden dolayı bir kenara itilmesi teşkil ettiği görüşlerine de yer verilmektedir. Yalnız Franz Babinger (*Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, Leipzig 1927, s. 77; Türkçe çeviri: Coşkun Uçok, *Osmanlı Tarih yazarları ve eserleri*, Ankara 1982, s. 86) bu günlüklerin önemine değinmiş, bunların bilimsel bir şekilde yayınlanmasını istemiştir. Prof. Schaendlinger bu isteğe şimdi kısmen cevap vermektedir.

Osmanlı seferleri sırasında takip edilen yollar kadar, bu esnada cereyan eden olaylar, seferlere ilişkin alınan tedbirler, yapılan tayinler de önemlidir. Bu tür bilgileri Mühimme veya Ruûs gibi defterlerden -bunlar eğer bir sefer sırasında tutulmuşlarsa- çıkartmak ve öğrenmek mümkündür. Ayrıca İstanbul'da Başbakanlık Arşivi'ndeki bir kısım defterlerden (Kâmil Kepeci tasnifi, nr. 1764 ve benzerleri) seferler sırasında yapılan masraflara veya alman hediyelere ait muhasebe kayıtlarından bir kısım tayinler, elçi veya heyet kabulleri, başarılarından dolayı bazı emirlere verilen ihsanlar hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Arşiv kaynakları dışında da sefer günlüklerine devrinin yazarlarının eserlerinde rastlanmaktadır. Bununla beraber,, Kanuni Süleyman devrinin ilk seferleri hakkında arşiv defterleri bize cömert davranmazlar, muhtemelen kayıptırlar. Bu itibarla Schaendlinger'in yayınladığı metinler büyük bir boşluğu dolduracak mahiyettedir. Konak mahallerinin büyük bir çoğunluğunun nereleri olduğu, bugünkü isimleri tesbit edilebilmiştir. Günlükte geçen şahısların da tanımlanmasına çalışılmıştır. Lâkin bu hususta zorlamaya lüzum yoktur. Sultan'ın Budin'den Varadin'e gidişi sırasında, iki gün önce vefat eden Yeniçeri Ağası Şücâ Ağa yerine, saraydan Çaşnıgir-başı olarak çıkan, daha sonra Kapucı-başı olan Mehmed Ağa getirildiğinden bahs olunurken, bu zat için *Sicill-i*

Osmani'de Kara Ahmed Paşa'ya bakılması tavsiyesinde bulunulması (s. 93 ve 61) yersizdir. Bu iki şahıs ayrı ayrı kimselerdir.

Prof. Schaendlinger'in aynı yazmanın diğer günlüklerini de böyle titiz bir şekilde yayınlamasını beklemek, bu hususta sabırsızlanmak, fazla bir istekte bulunmak olmayacaktır, sanırız.

Nejat Göyünc

Suraiya Faroqhi, *Der Bektaschi-Orden in Anatolien, vom späten fünfzehnten Jahrhundert bis 1826* (Anadolu'da Bektaşî tarikatı, onbeşinci yüzyıl sonlarından 1826'ya kadar), Wien 1981, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*'-in II. Ek cildi, VIII + 192 sahife, 5 harita.

Son yıllarda biribiri ardına yayınladığı, her biri diğerinden ilginç araştırmalarla dikkati çeken Suraiya Faroqhi'nin bu yeni eseri, şimdiye kadar bazan dinî tarih, bazan sanat tarihi bakımından ele alınan, Bektaşî tarikatı konusunu, öncekilerden farklı biçimde ele alan bir incelemedir. Gaye, bu tarikatın bütün bir cemiyet hayatı içerisindeki rolünü, onun bir parçası olarak belirtmektir. Bunun için de çalışmada tarikata ait tekkelerin coğrafi dağılımı, bunların teker teker iktisadî varlık ve durumları, şeyhler ile merkezî idare arasındaki münasebetler, II. Mahmud zamanında tarikatın vaziyeti meselelerine ağırlık verilmiştir. Yazar, bu alanda da şimdiye kadar pek az ön çalışma yapıldığını, kaynakların da pek kısır olduğunu belirterek, daha ziyade başka tarikatlar ve 15. ve 16. yüzyıllarda zaviyelerin genel işlevi hakkında yapılan tetkiklerden faydalanmak zorunda kaldığını da ilâve etmektedir. Zamanlamanın tayininde de 15. yüzyılın son çeyreğinden öncesi dönemde vekayinâmelerde ve menâkıb-nâmelerde konuya ilişkin, dağınık bilgilerin tarikatların ve bunlara ait zaviyelerin teşkilâtı ve gelişmesi hakkında çok az bilgi vermesi, II. Mahmud zamanında Bektaşî tarikatı'nın ve tekkelerinin kapatılması üzerine, kısa bir süre sonra bunlar yeniden açılımlarsa da, toplum içerisindeki durumlarının ve siyasî tesirlerinin çok değişmesi rol oynamıştır. Faroqhi bu nedenle 1826'dan önceki devre Bektaşî tarikatının klasik devri demektedir.

Yukarıdaki gerçeğe içerisinde Suraiya Faroqhi dört ana bölümde Bektaşî tekkelerinin coğrafi yayılmasını, bunların iktisadî birim olarak durumlarını, toplumla ilişkilerini, tekkelerin kaldırılmasını incelemektedir. Kullandığı arşiv kayıtları son derecede zengindir, yalnız İstanbul ve Ankara'da bulunan Mühimme, Ahkâm, Tapu Tahrir, Maliyeden Müdevver, Kepeci tasnifi defterleri gibi toplulukları değil, buralarda bulunan ayrı tasniflere ait pek çok münferit belgeleri, Antalya Müzesi'nde bulunan Kadı Sicilleri'ni, Hacı Bektaş Müzesi'ndeki bazı belgeleri, bir kısım yazmaları da incelemiş, pek çok konuya uzak-yakın ilişkisi bulunan kitap ve makaleyi de tetkike fırsat bulmuştur.